

POSUDEK OPONENTA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Název práce: Dovednosti čtení a analýzy starých a současných map žáků základních škol a gymnázií

Autor práce: Adam Gallus

1. Obsah práce

Cíle, výzkumné otázky, hypotézy (*přiměřenost cílů, geografický charakter a relevance cílů, teoretické podložení hypotéz aj.*)

Autorem zvolené téma je relevantní požadavkům na zakončení magisterského stupně studia zejména v učitelském oboru. Cíle jsou uvedeny v úvodní kapitole a jsou zaměřeny na dovednosti čtení a analýzy současných a starých mapových podkladů a také na zjištění rozdílů ve schopnosti práce studentů pracovat s těmito zdroji na základě řady parametrů (pohlaví, druh školy, prospěch ze zeměpisu a dějepisu). Práce tak stojí na pomezí zejména didaktiky a historické geografie. Výzkumné otázky si autor stanovil až později v kapitole 5. na základě rešerše literatury a dalších zdrojů i na základě vytvoření didaktického testu (hypotézy si autor stanoví spíše skrytě jako určité předpoklady, ale hlouběji s nimi nepracuje). Cíle a výzkumné otázky hodnotím i v kontextu celé práce jako poměrně jednoduché a odpovědi na ně jsou relativně předvídatelné.

V úvodu dále autor vymezuje mapové dovednosti a klasifikuje je podle charakteru činnosti a stupně konkrétnosti a obecnosti. Dále definuje a klasifikuje konkrétně mapové dovednosti. Za hlavní považuje čtení mapy, analýzu mapy a interpretaci mapy. Všimá si toho, že mapy nejsou jen součástí výuky zeměpisu, ale dalších předmětů především dějepisu. Seznamuje čtenáře s kurikulem a postavením mapových dovedností v něm především v rámci RVP pro základní vzdělávání a uvádí konkrétní výstupy tohoto RVP. Konstatuje, že se starými mapami s příliš v těchto dokumentech nepracuje, případně spíše v dějepise, ale neuvádí, žádné výstupy, které toto dokládají. Všimá si rozdílů mezi historickou a starou mapou i toho, že tyto dva pojmy jsou často nesprávně považovány za synonyma. Použitá definice je však pouze jedna a bylo by určitě vhodné se těmito základními pojmy zabývat více, existuje řada přesnějších definic. V další části se věnuje obsahu především starých map, a to zejména obsahem map, značkami, měřítkem a jazykem mapy. Za hlavní srovnávací starou mapu si zvolil sekce a ukázky ze 3. Vojenského mapování z přelomu třetí a čtvrté čtvrtiny 19. století. V této souvislosti bych mírně polemizoval s některými tvrzeními např. na str. 32, že v současné době již nejsou součástí map značky označující průmyslové a jiné objekty, vždy totiž záleží na měřítku a určení mapy. Stejně tak i konstatování, že mapy byly převážně s německými názvy jako důsledek poněmčování, to v tomto období záleželo na jazyku, kterým se v dané oblasti mluvilo, samozřejmě, že v oblasti Chebu (kterou si autor zvolil do didaktického testu) osídlené převážně německým obyvatelstvem, to byla němčina. Na straně 35. uvádí autor bez bližšího vysvětlení zjištění, že na ZŠ se starými mapami pracuje více než na gymnáziích a teprve v závěru tento předpoklad vysvětluje.

Práce s literaturou (*teoretické ukotvení práce, diskuse a kritické zhodnocení literatury aj.*)

Autor pracuje především s českou literaturou což je vzhledem k zaměření práce pochopitelné. Cizojazyčnou literaturu používá v části věnované tvorbě a vyhodnocení didaktického testu. Určitě by práci prospěla hlubší rešerše literatury a diskuse s ní zejména v souvislosti se starými mapami a jejich významem pro současnost i vzdělávání, a to jak z českých, tak i cizojazyčných zdrojů. Autor v části 4. Charakterizuje poměrně stručně vybraná mapová díla včetně toho, v jaké podobě jsou k dispozici. Speciálně se zabývá třetím vojenským mapováním, ale v rámci tohoto velmi významného mapového díla nezmiňuje jeho další všestranné použití pro tvorbu dalších map (turistické mapy, mapy správních celků, mapy generální a pedální, reambulaci mapových podkladů v období po roce 1918).

Metodika práce (*vhodnost aplikovaných metod, kvalita a vhodnost použitých dat aj.*)

V metodické části práce provedl autor výběr mapových dovedností (čtení a analýzu mapy), které se následně staly předmětem ověřování a také postup vytváření a ověřování samotného didaktického testu. Metodická část práce je poměrně bohatá. Autor používá kvalitativních metod při didaktickém testu a spíše kvantitativních při jeho vyhodnocení.

Analytická část práce (*správnost a interpretace výsledků, detailnost, struktura a provázanost analýzy*)

Výsledky samotného didaktického testu, který provedl na poměrně rozsáhlé skupině 125 žáků čtyř škol (dvě základní školy a dvě nižší třídy víceletého gymnázia) pak podrobil kvantitativní analýze a výsledky shrnul do grafů, které ukazují jednotlivé úlohy. Rozebírá i jednotlivé nesprávné a správné řešení jednotlivých úloh.

Závěry práce (*odpovědi na výzkumné otázky, zasazení závěrů do širšího kontextu výzkumu aj.*)

V poměrně rozsáhlých závěrech práce autor shrnul odpovědi na výzkumné otázky. Zabývá se i možnými příčinami poměrně vysoké chybovosti žáků. Především konstatuje, že se opakovaly problémy s určením světových stran a značek na starých mapách. Přínosem je zevšeobecnění problémů, se kterými se žáci nejvíce potýkali - tedy porovnání stejných mapových prvků na mapových podkladech s různých období, což by mělo patřit k základním mapovým dovednostem. Řada problémů při práci se starými mapami pak vychází z neznalosti základní práce a orientace na mapě obecně. Autor nezjistil na rozdíl od jiných výzkumů velké rozdíly mezi výsledky chlapců a dívek (větší úspěšnost chlapců se tedy nepotvrdila). Obecně předpokládané závěry, že úspěšnější budou žáci a studenti s lepším prospěchem ze zeměpisu a dějepisu a také na gymnáziích než na základních školách se potvrdili. Autor se však spokojil s tímto konstatováním a více tuto problematiku již nerozebíral. V závěru práce bych očekával rozsáhlejší doporučení na další náměty na práci se starými mapami jak v hodinách zeměpisu i dějepisu. Uvádí, že překážkou dalšího použití je drahý tisk starých map, což však v době digitálních tabulí a interaktivních učeben a při velkém množství digitalizovaných mapových podkladů, ale i reedic starých map a dalších kvalitních publikací od našich předních historických geografů a kartografů by neměl být větší problém. O to více zarazí, že autor téměř jako jediné z tohoto rozsáhlého souboru doporučuje knižní edice Staré mapy, které jsou spíše pouhým přetiskem řady starých map a především použití mapových podkladů je spojenou s kontroverzní postavou autora těchto publikací a často může být v rozporu s reprodukčními právy a

potažmo i s autorským zákonem.

2. Formální náležitosti práce (zatrhněte Vaši volbu)

Formální úprava: výborná / velmi dobrá / dobrá / nevyhovující

Stylistická úroveň: výborná / velmi dobrá / dobrá / nevyhovující

Citační úroveň: výborná / velmi dobrá / dobrá / nevyhovující

Komentář (vč. kvality grafiky, (ne)přiměřenosti délky práce aj.)

Grafiku v práci zastupují ukázky starých map a grafy analyzující jednotlivé úlohy řešené v didaktickém testu. Některé ukázky mohly být vybrány lépe a ve větší šíři i s důrazem na ukázky použité v didaktickém testu. Obr. 5 s příklady písma obsahuje tři mapy z období 16. až 18. století a jen jednu ukázku z období pozdějšího, které je pro práci klíčové. V závěru jsou v přílohách obsaženy příklady správných i nesprávných řešení úloh, které autor použil v didaktickém testu. Autor použil na úvodní list pečeť pravděpodobně pedagogické fakulty, nevím zda to byl záměr či pouze chyba? Magisterská práce je přiměřeně dlouhá.

3. Souhrn

Celkové zhodnocení práce (vč. přínosů práce, provázanosti teoretické a analytické části aj.)

Práce je jedním z prvních počínů na poli použití starých map ve výuce jako závěrečné práce v magisterském stupni odborného učitelského studia geografie. Autor si tedy musel stanovit vlastní metodiku a postup zkoumání a inspiroval se přitom pracemi z didaktiky zeměpisu s podobnou tematikou. Toto hledání je na práci patrné a je tak dost těžké ji zařadit mezi práce zaměřené na historickou geografii, didaktiku geografie i historie či spíše práci metodickou, stejně tak i výsledky práce je nutné hodnotit v tomto kontextu. Výsledky a závěry práce mohou působit až triviálně a je škoda, že autor hlouběji nezpracoval vlastní problematiku starých map a jejich využití ve výuce zejména dějepisu. Jak konstatuje v závěru je to jeden z možných směrů dalšího výzkumu. Vypracovaná metodika a samotný didaktický text bezesporu svůj význam mají a mohou být využity v pedagogické praxi. Závěrem tedy konstatují, že práce i přes určité výhrady odpovídá nárokům na závěrečnou práci v magisterském stupni studia.

Předloženou práci **doporučuji / nedoporučuji** k obhajobě. (zatrhněte Vaši volbu)

Otázky k obhajobě

- 1) Proč si vlastně autor vybral tuto problematiku a co ho na starých mapách a jejich využití ve výuce zaujalo.
- 2) Setkal se autor s příklady spojení zeměpisu a dějepisu do jednoho společného projektu resp. jak by se právě staré mapy daly využít při spolupráci v těchto bezesporu velmi příbuzných disciplínách.
- 3) Jaké další edice starých map, v tištěné i elektronické podobě, by učitelé mohli využít při práci

v hodině případně seminářích a jakým dalším způsobem by mohli studenti s těmito mapami pracovat například přímo v krajině při terénních cvičeních.

Datum: 13. května 2018

Autor posudku: RNDr. Tomáš Burda, Ph.D.

Podpis: